

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2024.01.108>
УДК 811.161.2'373.46

О.А. МАТКОВСЬКА, аспірантка відділу лексикології,
лексикографії та структурно-математичної лінгвістики
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: oksanavatamaniuk8@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0008-5279-0362>

АКТИВНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ЛЕКСИКОНІ

У статті досліджено доцентрово-відцентрові процеси в сучасному українському політичному лексиконі впродовж 2019—2023 років. Установлено як пасивізацію, так і активізацію окремих груп лексики, належних до концептів ДЕРЖАВА — АРМІЯ — СУСПІЛЬСТВО. Зроблено висновок, що у воєнний час лексика на теми міжпартійної боротьби й передвиборчих баталій тимчасово відійшла в пасив; натомість активізувалася лексика, яка демонструє боротьбу українців за європейські цінності, та воєнна лексика.

Ключові слова: мова політики, суспільно-політична термінологія, суспільно-політична лексика, політичний лексикон, динаміка, функціональний потенціал ресурсу номінації, прагматичний потенціал слова.

Мова сучасної української політики характеризується дифузністю її стильових кордонів і різноспрямованою динамікою, яка відображає розширення, оновлення та поглиблення її когнітивного й комунікативного простору. Поняття політичної мови, політичного дискурсу та мови політики по-різному трактують дослідники зі сфер політології та політичної лінгвістики, а мова політики є багатоаспектним і міждисциплінарним об'єктом дослідження. Українські мовознавці, вивчивши суспільно-політичну лексику, зробили висновок, що це неоднорідний концептопростір і з погляду лексичного моделювання, оскільки його ядро становить суспільно-політична терміносистема, яка входить у ширший простір суспіль-

Цитування: Матковська О.А. (2024). Активні процеси в сучасному українському політичному лексиконі. *Українська мова*, 1(89), 108—124. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2024.01.108>

© Видавць ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

но-політичної лексики. Ще А.А. Бурячок писав про суспільно-політичну термінологію як про особливий пласт термінологічної лексики, який займає проміжне місце між функціонально-обмеженими терміносистемами, позбавленими емоційно-експресивного забарвлення, та загальноживаною літературною лексикою, з якою вона постійно взаємодіє (Бурячок, 1983, с. 22). Оновлення і творення суспільно-політичної термінології та лексики вивчали В.В. Жайворонок (Жайворонок, 1992), Н.Ф. Клименко (Клименко, 2017), Л.Т. Масенко (Масенко, 2004), Г.Б. Мінчак (Мінчак, 2003), І.Є. Ренчка (Ренчка, 2018), Я.С. Снісаренко (Снісаренко, 2012), Л.В. Туровська (Туровська, 2017), Я.П. Яремко (Яремко, 2015) та ін. Динамічні процеси в її складі на матеріалах мови засобів масової інформації були об'єктом дослідження І.І. Браги (Брага, 2002), М.І. Голянич (Голянич, 2008), Б.О. Коваленка (Коваленко, 2010), Ю.М. Костюк (Костюк, 2021), Л.Л. Михайленко (Михайленко, 2009), Г.Б. Мінчак (Мінчак, 2003), Н.О. Поліщук (Поліщук, 2015), М.І. Степаненка (Степаненко, 2021), Л.В. Струганець (Струганець, 2002), І.В. Холявко (Холявко, 2004), Н.О. Яценко (Яценко, 2021) та ін. Дослідники розмежовують суспільно-політичну лексику як багатоплановий корпус слів, що об'єднує різностильові номінації на позначення подій та явищ державного і громадського життя суспільства, властивих певному соціуму в певний час, та суспільно-політичну термінологію як ядерний складник суспільно-політичної лексики, наголошуючи на активізації процесів творення нових суспільних термінів, які відтворюють зміну суспільних та мовних стереотипів. Саме політичні терміни та значною мірою суспільно-політична лексика формують ядро мови політики. Окрім цих обов'язкових ядерних компонентів політичного лексикону, істотну його частку становить так звана загальноживана лексика, різна за своїм походженням, стилістичним забарвленням та прагматикою, що номінує кризові явища суспільно-політичного, економічного життя українського суспільства, особливо під час війни. Загальноживані лексеми та почасти суспільно-політична лексика наповнюють периферію політичного лексикону.

У мові політиків та в текстах на політичні теми стабільно функціонують терміни на позначення безпосередніх політичних функцій держави, незалежно від різноспрямованих процесів оновлення політичного лексикону. Однак важливою ознакою цього лексикону є його плінність, тобто актуальність одиниць для соціуму в конкретний часовий зріз його життя внаслідок змін соціальних та політичних пріоритетів у житті держави та світу. Динаміка складу політичного лексикону, оновлення семантики, функціонування та прагматика його одиниць упродовж 2019—2023 років зумовлені впливом повномасштабної російсько-української війни. Ці процеси в політичному лексиконі називаємо доцентрово-відцентровими, що розуміємо як пасивізацію одних груп лексики й активізацію та актуалізацію інших за наявності стабільного ядра. Мета статті — динамічне моделювання фрагменту сучасного українського політичного лексикону з погляду активних доцентрово-відцентрових процесів у ньому.

Дослідження ґрунтоване на матеріалі текстів 2019—2023 років українських електронних періодичних видань, протоколів засідань Верховної Ради України, виступів Президента України, українських політиків, які на сьогодні виконують основну роль у політичному інформуванні суспільства.

Для виявлення активних процесів у мові української політики ми порівняли наповнення політичного лексикону, засвідчене в текстах 2022—2023 рр., із поданим у різнотипних словниках (тлумачних та нової лексики) та дослідженнях попередніх років: Н.Ф. Клименко (Клименко, 2017), Ю.М. Костюк (Костюк, 2021), Л.Т. Масенко (Масенко, 2004), І.Є. Ренчки (Ренчка, 2018), Л.В. Туровської (Туровська, 2017), Я.П. Яремка (Яремко, 2015) та ін. Активність функціонування лексем перевірено за допомогою інструментів підрахунку частотности вживання лексем у Генеральному регіонально анотованому корпусі української мови (ГРАК) та за платформою Google Trends і унаочнено у графіках. Для аналізу досліджуваного матеріалу використано методику виявлення функціонального потенціалу ресурсу номінації, тобто здатності нової лексики до творення лексичних об'єднань: синонімних рядів, антонімних опозицій, словотвірних ґнізд і рядів, спектра словосполук (парадигматичних, синтагматичних) та епідигматичних (дериваційних) відношень у тексті. Такий підхід дав змогу змоделювати динамічні процеси в сучасному лексиконі. Цю методику апробовано в ідеографічному словнику нової лексики «Активні ресурси сучасної української номінації» (АРСУН, 2013) на матеріалі Комп'ютерного фонду інновацій у сучасній українській мові (КФІ) за різностильовими текстами 2006—2013 років, у якому подано, наприклад, використовувані в мові політики слова *альянс, атлантист, держава, євроатлантичний, майдан, НАТО, партія, помаранчевий*. Доповнюємо зазначену методику аналізом прагматичного потенціалу одиниць політичного лексикону. Мову сучасної політики вважаємо тим новим ресурсом, який заслуговує на кодифікацію в різнотипних словниках, тому подаємо приклади укладання словникових статей, які є фрагментом словника мови сучасної української політики. Словникова стаття — це унаочнене моделювання аналізованих динамічних процесів у лексикографічному вияві.

Концептосферу українського політичного дискурсу дослідники визначають за ключовими концептами (їх ще називають опорними категоріями чи тематичними групами). І.І. Брага, дослідивши концептуальне поле «держава», виділила такі концепти, як *держава, влада, політик, економіка, народ, культура, мова* та акцентувала на властивості концепту охоплювати «всю прагматичну інформацію мовного знака, а також когнітивну пам'ять слова, яка забезпечує зв'язок із системою цінностей носіїв мови» (Брага, 2002). За класифікацією Л.Л. Михайленко, до опорних категорій (концептів) політичного дискурсу належать: *суспільство, держава, влада, політика, економіка, право, мораль, військово-воєнна сфера, міжнародні відносини* тощо (Михайленко, 2009). Я.П. Яремко детально проаналізував концепти, які є основними категоріями політології: *політика,*

держава, народ, нація, воля, свобода (Яремко, 2015). Ю.М. Костюк сучасний суспільно-політичний неолексикон змодельовала за такими тематичними групами: «Суспільство. Держава», «Політика», «Право», «Економіка», «Військова справа» (Костюк, 2021). Концепти ціннісні, культурні, зовнішньо- та внутрішньополітичні під час аналізу суспільно-політичної лексики виокремила Г.Б. Мінчак (Мінчак, 2003). Зміни в суспільному житті українців, спричинені збройною агресією Росії проти України, створили нові політичні умови, нові завдання та цілі, вплинувши на розвиток мови сучасної української політики та сформувавши нові логіко-тематичні категорії. Ми структуруємо різномірний за стильовою належністю матеріал за трьома основними концептами, навколо яких базуються політичні поняття: ДЕРЖАВА — АРМІЯ — СУСПІЛЬСТВО. Аналізуємо фрагменти визначених концептів, до яких увіходять суспільно-політичні терміни (ДЕРЖАВА: *влада, депутат, парламент, президент, свобода, сепаратизм, уряд*; АРМІЯ: *безпека, війна, захист, надзвичайний стан, тероризм, штурм*; СУСПІЛЬСТВО: *біженці, громадянське суспільство, еміграція, народ, четверта влада*), суспільно-політична лексика (ДЕРЖАВА: *Верховна Рада, народний обранець, незалежність, Офіс Президента*; АРМІЯ: *війн, Головнокомандувач, доброволець, ЗСУ, мобілізований, передова, тероборона*; СУСПІЛЬСТВО: *волонтер, ВПО, електорат, єдність, переможці, переселенці*) та загальноживана лексика (зокрема, емоційно-оцінні номінації та okazіоналізми, наприклад, ДЕРЖАВА: *кнопкодав, нардеп, тушка*; АРМІЯ: *«вагнерівці», залужнівці, кадирівці, ухлянт, шахед*; СУСПІЛЬСТВО: *зелені, порохобот, зрадофіл, тітушка, троль*). Дібрану лексику будемо аналізувати за такими критеріями: 1) семантичний обсяг лексеми в політичному тексті порівняно з лексикографічною дефініцією; 2) функціональне навантаження; 3) прагматичне навантаження лексичної одиниці в тексті.

Ядро концепту ДЕРЖАВА становлять суспільно-політичні терміни, що відображають сучасну організацію політичної системи держави, державний устрій, її ціннісні орієнтири, структуру органів та посад, номінації офіційних політичних об'єднань та їхніх суб'єктів, політику міжнародних відносин (*демократія, ідеологія, конституція, опозиція, парламентаризм, партія, суверенітет* та ін.). Дослідники констатують появу нових суспільних термінів, зумовлених зростанням почуття гідності громадян і впливу суспільства на владу, таких як *Майдан, перезавантаження* (зокрема, термін-словосполучення *перезавантаження влади*), *революція Гідності* (Клименко 2017, с. 184), які змінили свою семантику порівняно з поданою у словниках та енциклопедіях. Це є підтвердженням, що суспільно-політичній термінології також властиві оновлення та перевпорядкування семантичного простору.

Опрацювання нового текстового матеріалу та порівняння його з дослідженням до 2019 року в названих вище працях та словниках засвідчило активні доцентрово-відцентрові процеси в суспільно-політичній лексиці, належній до концепту ДЕРЖАВА, пов'язані із впливом війни на політичне життя в Україні. Наприклад, спостерігаємо пасивізацію

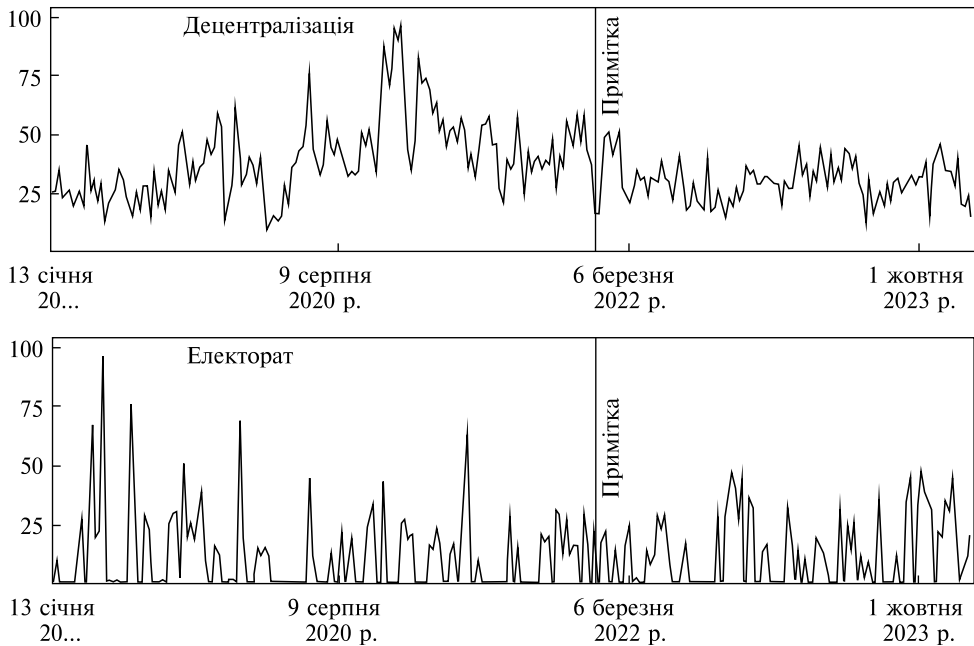

Рис. 1. Демонстрація зниження динаміки популярності вдвічі від 2019 р. до 2023 р. лексем *децентралізація* (група «Номінації управлінських рішень») та *електорат* (група «Вибори і передвиборча боротьба») на платформі Google Trends

тематичних груп суспільно-політичної лексики, порівняно з лексичним наповненням груп 2014–2019 рр., таких як: вибори і передвиборча боротьба; безпосередні суб'єкти політики; оцінні номінації представників владних структур; назви партій; суб'єкти політики за партійною належністю; номінації управлінських рішень (Костюк, 2021). Застосування інструменту Google Trends унаочнює зміну активності функціонування суспільно-політичної лексики в текстах за 2019–2023 роки (на прикладі слів *децентралізація* та *електорат*) (рис. 1).

У мовній практиці спостерігаємо зниження популярності політичної партії «Слуга народу» та неосемантизму *слуга*, які активно функціонували в мові української політики до початку великої війни. На прикладі назви політсили «Слуга народу», лексеми *слуга* / «слуга», словосполучення *слуга народу* та похідних оказіональних лексем *слугонародівець*, *слугонародівка* продемонструємо застосування методики виявлення функціонального потенціалу ресурсу номінації, що унааявнює процеси оновлення лексичного складу концепту ДЕРЖАВА.

Зіставний аналіз семантичного обсягу лексеми *слуга* за тлумачним «Словником української мови» (далі — СУМ) та сучасними текстами виявив розширення сфери її функціонування та набуття в політичних текстах нових конотацій та значень, не зафіксованих у словниках. Очевидно, що поштовх до розширення сфери його функціонування й появи нових конотацій дало засвідчене в СУМі друге значення багатозначного

іменника *слуга*: 'людина, яка служить кому-, чому-небудь, захищає чийсь інтереси' (СУМ IX, с. 376). У текстах сучасного політичного дискурсу лексема *слуга* функціонує як неосемантизм зі значенням 'збірне поняття на позначення членів політичної сили, а також однієї особи — члена партії «*Слуга народу*» та у словосполучі *головний слуга* зі значенням 'президент' і 'голова партії «*Слуга народу*»' (подаємо власне тлумачення за сучасними контекстами). За текстовими матеріалами сформовано словникову статтю неосемантизму *слуга*, яка містить тлумачення, граматичну інформацію, стилістичну інформацію (синоніми), ілюстративний матеріал із паспортизацією джерела:

Слуга — збірне поняття на позначення членів політичної партії «Слуга народу», у мн. *слуги*; член партії «Слуга народу». Синоніми: член партії, партієць, депутат, можновладець; президент і голова партії «Слуга народу» у словосполучі *головний слуга*, пор.: *Шановні українці, на жаль, «слуги» не спромоглися навіть вчасно прийняти необхідну заяву Верховної Ради України до річниці закінчення Другої світової війни в Європі, як це пропонувала «Європейська солідарність» зробити ще минулого тижня* (СЗВРУ, 2020); *Як уряд міг подати бюджет, у якому на 40 відсотків піднімають видатки на офіс головного «слуги» — Зеленського?* *Це бюджет «слуг», а не народу* (там само).

Написання загальної назви в тексті в лапках є ознакою нової семантики порівняно зі словниками, а також — наявності так званого «прагматичного ореолу» — додаткового емоційного навантаження, оцінності номінації в текстах, які за визначенням мають бути стилістично нейтральними. Подання синонімів у словникових статтях увиразнює семантичний обсяг і новизну семантики аналізованих лексем.

Словосполуку *Слуга народу*, що її вживають зі значенням 'назва політичної сили', проаналізував М.І. Степаненко в монографії «Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік» і подав синонімні перифрастичні найменування із виразним негативним забарвленням, використовувані переважно в медіа, пор.: *віртуальна партія кіношного походження зі сталінською назвою; найбільша біда України* (Степаненко, 2020, с. 217). Наш матеріал засвідчує нейтральне її функціонування. Зважаючи на варіанти написання в текстах словосполучки *Слуга народу* як назви партії, пропонуємо таку словникову статтю:

«*Слуга народу*» — назва політичної партії, з великої літери, у лапках; збірне поняття на позначення членів політичної сили, у мн. і з малої літери *слуги народу*; член партії «Слуга народу», з малої літери: *Партія «Слуга народу» має намір на початку лютого 2022 року ухвалити перші рішення щодо застосування імперативного мандату до місцевих депутатів від політсили* (УП, 27.12.2021); *На відміну від повноцінної партії, члени якої перевіряються спільною роботою і доводять на ділі свій творчий хист, у «Слуги народу» не було жодної можливості випробувати власних кандидатів* (УТ, 2019).

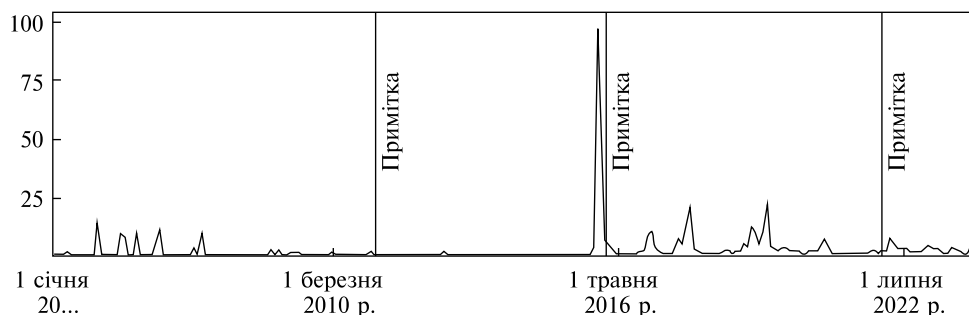

Рис. 2. Динаміка популярності словосполучки *слуга народу* на платформі Google Trends

Тексти ЗМІ та соцмереж засвідчили функціонування похідних окаязональних лексем *слугонародівець*, *слугонародівка* — назви осіб членів однойменної партії — та прикметника *слугонародівський*. Спостерігаємо різне написання дериватів цих одиниць: як у лапках, так і без них. Наприклад, словникова стаття *слугонародівець* містить такі дефініцію, синоніми та ілюстрацію:

Слугонародівець — член партії «Слуга народу». Синоніми: член партії, партієць, депутат: *У Верховній Раді «слугонародівець» Тищенко вирішив «скрутити» колегу Гео Лероса якраз в момент, коли той розповідав про відповідальність у зриві спецоперації щодо «вагнерівців»* (UAZMI, 09.08.2021).

Виявлено синонімію у функціонуванні аналізованих лексем зі значенням ‘член партії «Слуга народу»’: *слуги* і *слуги народу* (у множині) та *слуга народу*, *слуга*, композит *слугонародівець* (в однині).

Матеріали ГРАКу засвідчили вживання словосполучки *слуги народу* (у множині) наприкінці ХХ ст. на позначення владної групи людей, що впливають на долю держави (без прив’язування до конкретної політичної сили чи особи) з негативною конотацією: *Мені прикро говорити сьогодні про те, що окремі політичні діячі, депутати, з дозволу сказати, **слуги народу** починають перекручувати факти* (СЗВРУ, 1996). Натомість, коли цю словосполучку використовують не в політичному контексті, спостерігаємо позитивну конотацію, наприклад, у текстах М. Рильського: *Мені як науковому робітникові і літераторові особливо радісно відзначати, що представниками світових конгресів захисників миру є в великій кількості наші вчені, наші письменники, — діти народу і **слуги народу*** (ГРАК). У текстах початку ХХІ ст. (газета “Високий Замок”) засвідчено яскраво виражену негативну конотацію словосполучки: *Не подобаюся цій нікчемній політичній шпані, яка прийшла як **слуги народу**, а насправді — щоб розкрадати майно і землю в місті* (ГРАК).

За допомогою платформи Google Trends (<https://trends.google>), за матеріалами електронних видань (книжки, журнали, статті), соціальних мереж та популярного відеохостингу YouTube встановлено, що найактивніше словосполучку *слуга народу* використовували у 2015 році (рис. 2).

Це рік випуску однойменного українського комедійного серіалу «Слуга народу». У 2017 році ця назва стала офіційним найменуванням полі-

тичної партії «Слуга народу». Загальноживане слово *слуга* в політичному лексиконі набуло ознак експресивної назви, розширило свій семантичний обсяг, його вживають переважно у множині, пор.: *І я кажу, що це є цинізм, особливо, коли «слуги народу» заявляють, що коронавірусний фонд був створений для будівництва доріг* (СЗВРУ, 2020); *Трупи лежать серед живих, бо нема машини, щоб вчасно вивозити.* </s><s> *І щоб дорозі «слуги» не перекручували потім мої слова, я хочу наголосити, що це — цитата з випуску ТСН на каналі, який привів вас до влади* (СЗВРУ, 2021). Словосполуку *дорозі «слуги»* у цьому контексті вжито із сарказмом, оскільки йдеться про негативні суспільні явища. У політичних текстах років повномасштабної війни лексему *слуга* та словосполуку *слуга народу* почали використовувати значно менше.

Стабільну активність виявляють одиниці, належні до концепту ДЕР-ЖАВА, що вказують на ціннісні орієнтири українського народу, за які бореться Україна і які є водночас європейськими цінностями: *демократія, свобода, незалежність, система цінностей*. Ці лексеми цілком можна трактувати і як окремі концепти. Вони разом із суспільно-політичною термінологією становлять ядро мови політики, незалежно від різноспрямованих процесів оновлення політичного лексикону, напр.: *Це битва за те, у якому світі житимуть наші діти й онуки та їхні діти й онуки. Вона визначить, чи буде це демократія — для українців і для американців, для всіх* (УКРІНФОРМ, 22.12.2022); *Час, коли українська сміливість і американська рішучість мають гарантувати майбутнє нашої з вами свободи. Свободи людей, які стоять за свої цінності* (там само); *Свою війну за незалежність і свободу ми, українці, також пройдемо гідно та успішно* (там само); *Тут немає жодної душі, якій було б байдуже, що відбувається зі свободою* (ОІП ПУ, 22.09.2023); *Ми зараз воюємо за систему цінностей, яка кардинально відрізняється від системи цінностей Російської імперії* (ДІМ, 02.09.2023).

Значення лексеми *перемога* в текстах на політичні теми впродовж останнього десятиліття виявляло певні зміни в семантичних конотаціях та функціонуванні. До початку повномасштабної війни використання цієї лексеми стосувалося міжпартійної боротьби, окремих представників влади чи партійних організацій. У дослідженні Ю.М. Костюк антонімну пару *перемога — зрада* проаналізовано в контексті оцінювання дій влади, неурядових організацій чи звичайних громадян (Костюк, 2021, с. 123). Із лютого 2022 року лексему *перемога* разом із похідними, що стосуються держави та народу (а не організацій чи окремих громадян), у текстах на політичні теми використовують зі значенням, зафіксованим у словниках: *‘Повний успіх у бою, остаточна поразка військ противника’* (СУМ VI, с. 230) стосовно держави й народу: *перемога українського народу, перемога України, держава-переможниця, освіта переможців*, пор.: *І нам не обов’язково знати бажання кожного, оскільки ми знаємо, що всі ми, мільйони українців, прагнемо одного — перемоги. Лише перемоги* (УКРІНФОРМ, 22.12.2022); *Все зараз у наших руках, і Україна буде державою-переможницею!* (ОВПУ, 28.06.2023); *Чи не забігаємо наперед, чи не поспішаємо,*

коли говоримо про «**освіту переможців**»? Ні, адже українці вже проявили неймовірну силу, витримку та сміливість, щоб протистояти тому, чому, здавалося, неможливо протистояти (ОМ, 26.08.2023). Популярною стала платформа «Єдині», зорієнтована на розвиток мовної та культурної ідентифікації українців, гаслом якої є: «Розмовляй українською — наближай перемогу». Але антонімна пара лексем суспільно-політичного дискурсу *зрада* — *перемога* не зникла з українського інформаційного простору, а стала елементом інформаційної війни та сприятливим середовищем для російських ІПСО (інформаційно-психологічних операцій) і навіть породила антонімні пари дериватів: *зрадофіли* — *перемоголюб* на позначення людей, які легко піддаються маніпулятивному впливу та втрачають здатність критичного мислення; *зрадофілія* — *перемоголюбство* на позначення явища блокування здатності до критичного мислення. Тому журналісти вважають діаду *зрада* — *перемога* пасткою ворожої пропаганди: **Перемоголюб** припускаються тих же помилок, що і їхні колеги-зрадофіли. Якщо «зрада» передує паніці, зневірі та апатії, то «перемога» є провісницею завищення очікувань та втрати відчуття реальності (ВіК, 12.06.2023). Фахівці з протидії дезінформації вчать розпізнавати інформацію, яка впливає на емоційний стан, і протидіяти маніпуляціям, звертаючи увагу на тему повідомлення та заголовок тексту: *Якщо якась тема в тоні новин, вона однозначно буде використана для маніпуляцій. Тому перше правило — не робити поспішних висновків. Другий маркер — повідомлення, де щось написано капслоком (великими прописними літерами), де вас закликають зробити якусь негайну дію, коли це повідомлення на вас «кричить». Третій маркер — заголовок. Медіа мають формувати заголовки так, щоб нас інформувати, а не нав'язувати думку. Якщо ми бачимо заголовок, який нас до чогось підштовхує або викликає емоцію страху тощо — це чіткі маркери, що тут може бути небезпека* (РК, 02.05.2023).

У текстах на політичні теми активізувалися групи лексики, об'єднані концептом АРМІЯ. Це політичні та політологічні терміни *агресія*, *безпека*, *захист*, *надзвичайний стан*, *тероризм*, *штурм*. Останні два роки тема війни, зокрема міжнародної підтримки України у війні, є однією із центральних у виступах політиків та журналістів, у текстах суспільно-політичних видань, також у політичному лексиконі активно використовують військову лексику. Це слова, словосполуки та аббревіатури, які стосуються безпосередньо воєнних дій на фронті (*агентура ворога*, *безпілотник*, *військова розвідка*, *гармата*, *дрон*, *ЗСУ*, *лінія фронту*, *нуль*, *передова*, *поле бою*, *ракетне озброєння*, *сили ППО* (протиповітряна оборона), *снаряд*, *штурм*), міжнародної політики, пов'язаної з війною в Україні (*антиросійські санкції*, *державо-агресор*, *збройні можливості*, *воєнна дипломатія*), життя цивільного населення України під час війни (*активність тактичної авіації*, *захист критичної інфраструктури*, *повітряна тривога*, *окуповані/деокуповані території*, *укриття*). Наприклад, в онлайн-виданні «Українська правда», що є лідером за онлайн-впливом серед 190 медіабрендів згідно з дослідженнями «Центру контент-аналізу», станом на 2 жовтня 2023 року

до новин першого щабля ввійшли статті, які стосуються воєнної ситуації, з активною лексикою: *бійці, вертоліт, винищувачі, військові, ворожий дрон, детонація, ЗСУ, окупанти, ППО*.

В аналізованих медійних контекстах спостерігаємо активізацію воєнної лексики (*артилерія, атака, військовополонені, воїн, зброя, передова, ракети*), актуалізацію деяких лексем (*гармата, окупант, тиранія, фортеця, штурм*), лексику, не засвідчену раніше у словниках (*дрон, шахед*), появу нових значень (*на нулі*) тощо, напр.: *Учора, перед поїздкою сюди, у Вашингтон, я був на передовій, у нашому Бахмуті. У нашій фортеці на сході України, на Донбасі, яку російські військові та найманці штурмують безперервно з травня (УКРІНФОРМ, 22.12.2022); Там не буває години, коли не звучав би страшний гуркіт артилерії. Але український Донбас стоїть (там само); Ось це — лінія фронту: тиранія, яка не знає дефіциту жорстокості, проти життя вільних людей (там само); Щоб Бахмут був не лише фортецею, яка відбиває атаки російської армії, а щоб російська армія повністю відступила, потрібно більше гармат і снарядів (там само); І всім, хто зараз на передовій. Кожній бригаді. Від Куп'янська до Лівобережжя Херсонщини, від Бахмутського напрямку до кожної української позиції на нулі на півдні нашої держави. Я дякую вам, хлопці, за міцність! (ОІП ПУ, 17.09.2023); Працюємо й для того, щоб отримати всі інші так необхідні нам збройні можливості. Найкраще — щоб ми могли виробляти і ППО, і інші передові зразки зброї. Це безальтернативно. Щоб гарантувати безпеку Україні. Я хочу подякувати всім нашим воїнам Повітряних сил, усім нашим зенітникам, воїнам мобільних вогневих груп, які щодня й щочас відбивають російські ракетні та дроніві удари (там само, 25.09.2023)*. Під час війни інформацію про ЗСУ в медійному просторі подають винятково в позитивному контексті для моральної підтримки наших воїнів і як знак глибокої вдячності людям, які захищають Україну ціною свого життя і здоров'я.

Різноспрямовані процеси відбуваються в суспільно-політичній лексичі, об'єднаній концептом СУСПІЛЬСТВО. До цього концепту належать одиниці, що відображають діяльність та взаємодію окремих людей, соціальних груп чи спільнот, учасників суспільно-політичного життя держави та їх номінації. На позначення важливих трансформацій у житті українського суспільства з'явилися терміни *громадянське суспільство, територіальна громада, спільнота*. Зміна відносин між владою і суспільством зумовила появу нових значень у давно запозичених із латинської мови одиницях суспільно-політичної лексики *волонтер, меценат*. Із початком війни 2014 року в Україні з'явилися *тимчасово переміщені (особи)*, а від 2022 року в реаліях українського життя людей, які змушені тікати зі своїх будинків унаслідок збройного конфлікту, стало значно більше. Тих, хто залишається у своїй країні, тепер називають *внутрішньо переміщеними особами* (аббревіатура ВПО), *вимушеними переселенцями*, а тих, хто покинув межі країни — *біженцями, вимушеними мігрантами*.

Отже, ядро активної лексики від початку війни 2014 року формують лексеми на позначення тисяч і мільйонів українців, які:

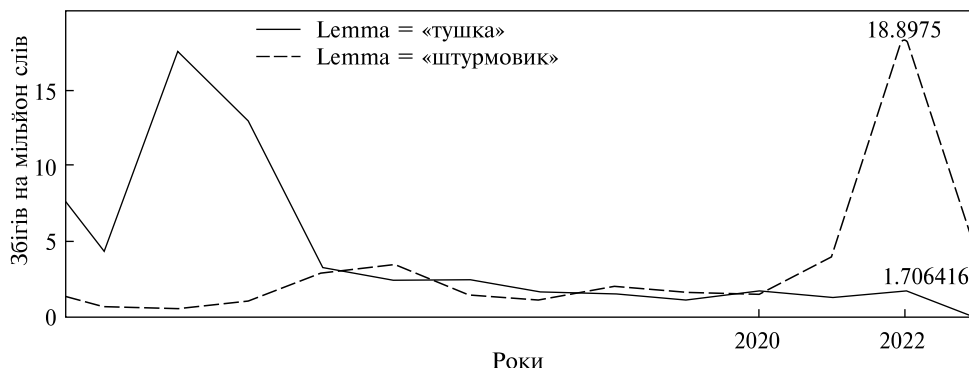

Рис. 3. Демонстрація частотності вживання одиниць сучасного політичного лексикону: *тушка* (зниження активності) та *штурмовик* (зростання активності) за корпусом ГРАК

1) захищають Україну як *доброволець*, *захисник*, а від 2022 року: *мобілізований*, *тероборонець*, *штурмовик*, пор.: *Чимало добровольців, які приходять укласти контракт, мають намір вступати до певної бригади: «Якщо людина бажає проходити військову службу в певній бойовій військовій частині, в певному підрозділі, отримує в цій військовій частині рекомендаційний лист. Це означає, що командування попередньо поспілкувалось із цим добровольцем і вирішило, що його погоджують як кандидата»* (СН, 13.07.2023); *В Україні триває воєнний стан та загальна мобілізація. Мобілізованих мають забезпечити речами та продовольством (там само); Ігор ХОРТ: «Тероборонець — це нова військова професія»* (ЮВУ); *Десантно-штурмові війська (ДШВ) ЗСУ — це окремий рід військ України, який виконує задачі під час воєнних дій. Попри промовисту назву *штурмовики* відповідають не тільки за атаки, а й за оборону та бойові дії в тилу ворога* (ЧАС НБЮЗ, 06.03.2023);

2) допомагають захисникам і постраждалим як *волонтери*: *Замовлень від захисників так багато, що волонтери не встигають виконувати всі замовлення* (ВК, 18.10.2023);

3) позначають цивільне населення, яке постраждало від війни, як *біженець*, *ВПО*, *переселенець*, пор.: *Європейський Союз нарешті продовжив тимчасовий захист для біженців із України до 4 березня 2025 року* (ЛБ, 19.10.2023); *Особи зі статусом ВПО мають право на щомісячну допомогу на проживання в розмірі 2000 грн на дорослу людину та 3000 грн на дитину. Якщо людина виїхала за кордон, вона не може претендувати на гроші як ВПО* (РЗ, 08.10.2023); *У разі виїзду за кордон переселенці з України втрачають допомогу на проживання (там само, 21.03.2023).*

Знизили активність за 2022—2023 роки, а подекуди відійшли до пасивної лексики назви, які характеризували виборців за їхніми партійними вподобаннями або їхньою роллю в передвиборчих процесах та у виборах, а також на позначення активних учасників Революції Гідності та війни з 2014 року: *активіст*, *атовець*, *майданівець*, *антимай-*

данівець, всепропальщик, зелебот, порохобот, мітингувальник, тітушка, тушка (рис. 3).

Отже, війна, особливо повномасштабна, відчутно впливає на політичне життя в Україні. Воєнні обставини змінили звичну політичну риторичку, тематику текстів і виступів на політичні теми, а також мову таких текстів і виступів. Усі ці зміни відображені в сучасному політичному лексиконі, зокрема в тих групах лексики, що наповнюють основні концепти, навколо яких базуються політичні поняття: ДЕРЖАВА — АРМІЯ — СУСПІЛЬСТВО. Комплексний опис такої лексики за семантикою, функціонуванням та прагматичним спрямуванням, а також за хронологією активності тих чи тих лексем у політичному тексті порівняно з лексикографічною дефініцією виявив як сталі, ядерні, стабільні ділянки політичного лексикону, так і ті, де спостерігаємо активні доцентрово-відцентрові процеси активізації та пасивізації окремих груп лексики. Теми міжпартійної боротьби, передвиборчих баталій на період повномасштабної війни стали неактуальними, і ця частина політичного лексикону тимчасово перейшла до периферії мови політики, принаймні поки триває війна та не відбуваються вибори. Натомість активізувалися патріотична й об'єднавча риторика, воєнна лексика в текстах, спрямованих на українську аудиторію, та лексика, яка засвідчує боротьбу українців за європейські цінності, — на аудиторію міжнародну.

Статтю отримано 17.11.2023

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АРСУН — *Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики*. (2013). Київ: ТОВ «КММ».

ВіК, 12.06.2023 — *Військовий кур'єр*. (2023). <https://mil.co.ua/zrada-i-peremoga-chomu-nepравylno-oczinuyvaty-vse-kategorychno/> (дата звернення: 12.10.2023).

ВК, 18.10.2023 — *Вечірній Київ*. (2023). <http://surl.li/pjbfv> (дата звернення: 30.10.2023).

ГРАК — *Генеральний регіонально анований корпус української мови*. (2017—2023). М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ — Львів — Єна. <http://uacorp.us.org/> (дата звернення: 19.11.2022).

ДІМ, 02.09.2023 — *ДІМ* (телеканал). (2023). <http://surl.li/pjaal> (дата звернення: 10.10.2023).

ДСУ, 02.05.2023 — *Сайт Уповноваженого із захисту державної мови*. (2023). <http://surl.li/pqebp> (дата звернення: 10.08.2023).

ЛБ, 19.10.2023 — *Лівий Берег*. (2023). <http://surl.li/ndvzl> (дата звернення: 10.11.2023).

ОВПУ, 28.06.2023 — *Офіційний вебпортал парламенту України*. (2023). <http://surl.li/pqebv> (дата звернення: 10.10.2023).

ОП ПУ, 22.09.2023 — *Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського*. (2023). <http://surl.li/pqecb> (дата звернення: 10.11.2023).

ОМ, 26.08.2023 — *Освіторія Медіа*. (2023). <http://surl.li/pqecg> (дата звернення: 10.11.2023).

РЗ, 21.03.2023 — *Район. Закордон*. (2023). <http://surl.li/ndwah> (дата звернення: 08.08.2023).

РК, 02.05.2023 — *Радіо Культура*. (2023). <https://ukr.radio/news.html?newsID=101327> (дата звернення: 23.09.2023).

- СЗВРУ, 1996** — *Стенограми засідань Верховної Ради України.* (1996). <http://surl.li/qhnal> (дата звернення: 06.10.2023).
- СЗВРУ, 2020** — *Стенограми засідань Верховної Ради України.* (2020). <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/7422.html> (дата звернення: 06.10.2023).
- СЗВРУ, 2021** — *Стенограми засідань Верховної Ради України.* (2021). <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/69815.pdf> (дата звернення: 06.10.2023).
- СН, 13.03.2023** — *Суспільне. Новини.* (2023). <http://surl.li/ndxcb> (дата звернення: 10.10.2023).
- СН, 17.07.2023** — *Суспільне. Новини.* <http://surl.li/ndxcz> (дата звернення: 10.10.2023).
- СНУ** — Нелюба А. (уклад.). (2012). *Словотворчість незалежної України 1991—2011: Словник.* Харків: Харківське історико-філологічне товариство.
- СУМ** — *Словник української мови: в 11 т.* (1970—1980). Т. I (1970); Т. IV—VI (1973—1975). Київ: Наукова думка.
- УКРІНФОРМ, 22.12.2022** — Виступ Володимира Зеленського в Конгресі США. (2022). *Укрінформ.* <http://surl.li/rqecz> (дата звернення: 08.08.2023).
- УП, 27.12.2021** — *Українська правда.* (2021). <http://surl.li/ndyfl> (дата звернення: 01.11.2023).
- УП, 01.08.2023** — *Українська правда.* (2023). <http://surl.li/ndzff> (дата звернення: 01.11.2023).
- УТ, 18.07.2019** — *Український тиждень.* (2019). <http://surl.li/rqedu> (дата звернення: 01.11.2023).
- ЧАС НЬЮЗ, 06.03.2023** — *Chas News.* (2023). <http://surl.li/ndygw> (дата звернення: 25.10.2023).
- ЮВУ, 07.08.2023** — *Юридичний вісник України.* (2023). <https://yvu.com.ua/> (дата звернення: 25.10.2023).
- UAZMI, 09.09.2021** — *UAZMI.* (2021). <http://surl.li/ndyes> (дата звернення: 25.10.2023).

ЛІТЕРАТУРА

- Брага І.І. (2002). *Мовна репрезентація образу держави у пресі України* [дис. канд. філол. наук]. Київ.
- Бурячок А.А. (1983). *Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов: назви відносин між державами, народами.* Київ: Наукова думка.
- Голяннич М.І. (2008). *Внутрішня форма слова і дискурс.* Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного ун-ту ім. В. Стефаника.
- Жайворонок В.В. (1992). Сучасний суспільно-політичний словник: процес оновлення. *Історія, стан і перспективи розбудови української термінології* (с. 29—35).
- Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П., Клименко Н.Ф., Критська В.І., Пуздірева Т.К., Романюк Ю.В. (2017). *Вплив суспільних змін на розвиток української мови.* Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Клименко Н.Ф. (2017). Когнітивний простір сучасної української суспільно-політичної лексики. *Вплив суспільних змін на розвиток української мови* (с. 184—230). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Коваленко Б.О. (2010). *Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики.* Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А.
- Костюк Ю.М. (2021). *Суспільно-політичний неолексикон української інтернет-комунікації у формально-семантичному та соціонормативному аспектах* [дис. док. філос.]. Тернопіль. <http://surl.li/rjari> (дата звернення: 20.09.2023).

- Масенко Л. (2004). *Мова і суспільство: постколоніальний вимір*. Київ: КМ Академія.
- Михайленко Л.Л. (2009). *Динаміка суспільно-політичної лексики української мови кінця ХХ — початку ХХІ століття (на матеріалі мови українських засобів масової інформації)* [дис. канд. філол. наук]. Київ.
- Мінчак Г.Б. (2003). *Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття)* [дис. канд. філол. наук]. Київ.
- Мороз О.О. (2003). Ключові концепти суспільно-політичної лексики слов'янських мов. *Слов'янський збірник*, 10, 193—196.
- Поліщук Н.О. (2015). Суспільно-політична лексика і термінологія у мові сучасної публіцистики. *Термінологічний вісник*, 3(2), 279—285.
- Ренчка І.Є. (2018). *Лексикон тоталітаризму*. Київ: Видавництво «КЛІО».
- Семененко Л.Л. (2015). Політична картина світу: критерії виокремлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*, 51, 87—89.
- Снісаренко Я.С. (2012). *Суспільно-політична лексика у структурно-семантичному аспекті* [дис. канд. філол. наук]. Кіровоград. <http://surl.li/pqeeu> (дата звернення: 20.09.2023).
- Степаненко М.І. (2021). *Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік*. Полтава: ПП Астроя.
- Струганець Л.В. (2002). *Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття*. Тернопіль: Астон.
- Туровська Л.В. (2017). Українська суспільно-політична терміносистема: витоки і проблеми становлення. *Термінологічний вісник*, 4, 173—184.
- Холявко І.В. (2004). *Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз)* [дис. канд. філол. наук]. Київ.
- Хома Н.М. (2015). *Сучасна політична лексика. Енциклопедичний словник-довідник*. Львів: Новий світ — 2000.
- Яремко Я.П. (2015). *Сучасна політична термінологія: на перетині когніції та комунікації*. Дрогобич: Посвіт.
- Яценко Н.О. (2021). Суспільно-політична термінологія в просторі сучасної української мови. *Термінологічний вісник*, 6, 276—283.

LEGEND

АРСУН — *Aktivni resursy suchasnoї ukrains'koї nominatsii: Ideografichniy slovnyk novoї leksyky*. (2013). Kyiv: TOV “KMM” (in Ukrainian).

ВіК, 12.06.2023 — *Military courier*. (2023). Retrieved October 12, 2023 from <https://mil.co.ua/zrada-i-peremoga-chomu-nepravylno-oczynuvatv-vse-kategorychno/> (in Ukrainian).

ВК, 18.10.2023 — *Evening Kyiv*. (2023). Retrieved October 30, 2023 from <http://surl.li/pjbfv> (in Ukrainian).

ГРАК — *General regionally annotated corpus of the Ukrainian language*. (2017—2023). M. Shvedova, R. fon Valdenfels, S. Yaryhin, A. Rysin, V. Starko, T. Nikolaienko et al. Kyiv — Lviv — Yena. Retrieved November 19, 2022 from <http://uacorporus.org/> (in Ukrainian).

ДІМ, 02.09.2023 — *DIM* (TV channel). (2023). Retrieved October 10, 2023 from <http://surl.li/pjaal> (in Ukrainian).

ДСУ, 02.05.2023 — *The website of the Commissioner for the Protection of the State Language*. (2023). Retrieved August 10, 2023 from <http://surl.li/pqebp> (in Ukrainian).

ЛБ, 19.10.2023 — *Livy Bereg*. (2023). Retrieved November 10, 2023 from <http://surl.li/ndvzl> (in Ukrainian).

ОВПУ, 28.06.2023 — *Official web portal of the Parliament of Ukraine*. (2023). Retrieved October 10, 2023 from <http://surl.li/pqebv> (in Ukrainian).

- ОПН ПУ, 22.09.2023** — *The official online representation of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi*. (2023). Retrieved November 10, 2023 from <http://surl.li/pqecb> (in Ukrainian).
- OM, 26.08.2023** — *Osvitioria Media*. (2023). Retrieved November 10, 2023 from <http://surl.li/pqecg> (in Ukrainian).
- P3, 21.03.2023** — *District. Abroad*. (2023). Retrieved August 08, 2023 from <http://surl.li/ndwah> (in Ukrainian).
- PK, 02.05.2023** — *Radio Culture*. (2023). Retrieved September 23, 2023 from <https://ukr.radio/news.html?newsID=101327> (in Ukrainian).
- СЗБРУ, 1996** — *Transcripts of meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine*. (1996). Retrieved October 06, 2023 from <http://surl.li/qhnal> (in Ukrainian).
- СЗБРУ, 2020** — *Transcripts of meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine*. (2020). Retrieved October 06, 2023 from <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/7422.html> (in Ukrainian).
- СЗБРУ, 2021** — *Transcripts of meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine*. (2021). Retrieved October 06, 2023 from <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/69815.pdf> (in Ukrainian).
- CH, 13.03.2023** — *Public. News*. (2023). Retrieved October 10, 2023 from <http://surl.li/ndxcb> (in Ukrainian).
- CH, 17.07.2023** — *Public. News*. (2023). Retrieved October 10, 2023 from <http://surl.li/ndxcz> (in Ukrainian).
- CHY** — Nelyuba, A. (Ed.). (2012). *Word creation of independent Ukraine 1991–2012: Dictionary*. Kharkiv: Kharkiv Historical and Philological Society (in Ukrainian).
- СУМ** — *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols*. (1970–1980). Vol. I (1970); Vols. IV–VI (1973–1975). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- УКРИНФОРМ, 22.12.2022** — Speech of Volodymyr Zelenskyi in the US Congress. (2022). *Ukrinform*. Retrieved August 08, 2023 from <http://surl.li/pqecz> (in Ukrainian).
- УП, 27.12.2021** — *Ukrainian truth*. (2021). Retrieved November 01, 2023 from <http://surl.li/ndyfl> (in Ukrainian).
- УП, 01.08.2023** — *Ukrainian truth*. (2023). Retrieved November 01, 2023 from <http://surl.li/ndzff> (in Ukrainian).
- УТ, 18.07.2019** — *Ukrainian Week*. (2019). Retrieved November 01, 2023 from <http://surl.li/pqedu> (in Ukrainian).
- ЧАС НЬЮЗ, 06.03.2023** — *Chas News*. (2023). Retrieved October 25, 2023 from <http://surl.li/ndygw> (in Ukrainian).
- ЮБУ, 07.08.2023** — *Legal Bulletin of Ukraine*. (2023). Retrieved October 25, 2023 from <https://yvu.com.ua/> (in Ukrainian).
- UAZMI, 09.09.2021** — *UAZMI*. (2021). Retrieved October 25, 2023 from <http://surl.li/ndyes> (in Ukrainian).

REFERENCES

- Braha, I.I. (2002). *Linguistic representation of the image of the state in the press of Ukraine* [Diss. Doctor of Philological Sciences]. Kyiv.
- Buriachok, A.A. (1983). *Formation of a common fund of socio-political vocabulary of East Slavic languages: names of relations between states and peoples*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

- Holianych, M.I. (2008). *Internal word form and discourse*. Ivano-Frankivsk: Vydavnycho-dyzainerskyi viddil TsIT Prykarpatskoho natsionalnoho un-tu im. V. Stefanyka (in Ukrainian).
- Karpilovska, Ye.A., Kysliuk, L.P., Klymenko, N.F., Krytska, V.I., Puzdyrieva, T.K., & Romaniuk, Yu.V. (2017). *The influence of social changes on the development of the Ukrainian language*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
- Kholiavko, I.V. (2004). *Socio-political vocabulary in the press of the 1990s. (Semantic and functional analysis)* [Diss. Doctor of Philological Sciences]. Kyiv (in Ukrainian).
- Khoma, N.M. (2015). *Modern political vocabulary. Encyclopedic dictionary-reference*. Lviv: Novyi svit — 2000 (in Ukrainian).
- Klymenko, N.F. (2017). Cognitive space of modern Ukrainian socio-political vocabulary. *The influence of social changes on the development of the Ukrainian language* (pp. 184—230). Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
- Kostiuk, Yu.M. (2021). *Socio-political neolexicon of Ukrainian Internet communication in formal-semantic and socio-normative aspects* [Diss. Doctor of Philosophy]. Ternopil. Retrieved September 20, 2023 from <http://surl.li/pjapi> (in Ukrainian).
- Kovalenko, B.O. (2010). *Stylistically reduced vocabulary in the language of modern Ukrainian journalism*. Kamianets-Podilskyi: PP Buinytskyi O.A. (in Ukrainian).
- Masenko, L. (2004). *Language and society: postcolonial dimension*. Kyiv: KM Akademia (in Ukrainian).
- Minchak, H.B. (2003). *Connotative semantics of modern ideologically colored nominative units (on the material of the Ukrainian press of the 90s of the 20th century)* [diss. Ph.D. philol. Sciences]. Kyiv (in Ukrainian).
- Moroz, O.O. (2003). Key concepts of socio-political vocabulary of Slavic languages. *Slavic collection, 10*, 193—196 (in Ukrainian).
- Mykhailenko, L.L. (2009). *Dynamics of the socio-political vocabulary of the Ukrainian language at the end of the 20th — beginning of the 21st century (on the material of the language of the Ukrainian mass media)* [Diss. Doctor of Philological Sciences]. Kyiv (in Ukrainian).
- Polishchuk, N.O. (2015). Socio-political vocabulary and terminology in the language of modern journalism. *Terminological Bulletin, 3*(2), 279—285 (in Ukrainian).
- Renchka, I.Ye. (2018). *Lexicon of totalitarianism*. Kyiv: Vydavnytstvo “KLIO” (in Ukrainian).
- Semenenko, L.L. (2015). Political picture of the world: criteria for separation. *Scientific notes of the National University “Ostroh Academy”. Series: Philological, 51*, 87—89.
- Snisarenko, Ya.S. (2012). *Socio-political vocabulary in the structural-semantic aspect* [Diss. Doctor of Philological Sciences]. Kirovohrad. Retrieved September 20, 2023 from <http://surl.li/pqeeu> (in Ukrainian).
- Stepanenko, M.I. (2021). *The newest dynamic processes in the Ukrainian political lexicon: 2020*. Poltava: PP Astraia (in Ukrainian).
- Turovska, L.V. (2017). Ukrainian socio-political term system: origins and problems of formation. *Terminological Bulletin, 4*, 173—184 (in Ukrainian).
- Yaremko, Ya.P. (2015). *Modern political terminology: at the intersection of cognition and communication*. Drohobych: Posvit (in Ukrainian).
- Yatsenko, N.O. (2021). Socio-political terminology in the space of the modern Ukrainian language. *Terminological Bulletin, 6*, 276—283 (in Ukrainian).
- Zhaivoronok, V.V. (1992). Modern socio-political dictionary: the process of updating. *History, state and prospects of development of Ukrainian terminology* (pp. 29—35) (in Ukrainian).

Received 17.11.2023

Oksana Matkovska, Graduate Student in the Department of Lexicology, Lexicography and Structural-Mathematical Linguistics Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine
4 Mykhailo Hrushevskiyi St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: oksanavatamaniuk8@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0008-5279-0362>

ACTIVE PROCESSES IN THE MODERN UKRAINIAN POLITICAL LEXICON

The article examines centripetal-centrifugal processes in the modern Ukrainian political lexicon during 2019–2023. Both passivization and activation of certain groups of socio-political vocabulary belonging to STATE — ARMY — SOCIETY concepts have been established. To describe the studied material, the technique of identifying the functional potential of the nomination resource, i.e. the ability of the new vocabulary to create lexical associations: word-forming nests and series, synonymous series, antonymic oppositions, the spectrum of word combinations (paradigmatic, syntagmatic and epidigmatic (derivative) relations in the text) have been used. To describe the selected vocabulary the following criteria have been applied: 1) semantic volume of the lexeme in the political text compared to the lexicographic definition, 2) functional load, 3) pragmatic load of the lexical unit in the text.

It is concluded that political life in Ukraine in recent years has been significantly affected by the war, especially full-scale war. The war circumstances have changed the usual political rhetoric, the subject matter of texts and speeches on political topics and the language of such texts and speeches. The topics of inter-party struggle and pre-election battles have become irrelevant and this part of the lexicon has become passive, at least as long as the war continues and elections are not being held. Instead, patriotic and unifying rhetoric, military vocabulary in texts aimed at the Ukrainian audience as well as vocabulary that shows the struggle of Ukrainians for European values aimed at the international audience have become increasingly active.

Keywords: *the language of politics, political vocabulary, socio-political vocabulary, dynamics, functional potential of the nomination resource, pragmatic potential of the word.*